

УДК [630*116.64(23):630*228](477.83)

Голубчак О.І.¹, канд.с.-г. н., провідний науковий співробітник;
<https://orcid.org/0000-0001-7817-1940>

Гнатюк О.Р.¹, доктор філософії, науковий співробітник;
<https://orcid.org/0009-0002-2454-2237>

Іванюк А.П.², канд. с.-г. н., доцент; <https://orcid.org/0000-0002-1489-4733>

Гудима В.Д.¹, старший науковий співробітник,
<https://orcid.org/0009-0008-4247-0939>

Магуран В.К.², доктор філософії, старший викладач,
<https://orcid.org/0009-0007-7786-3874>

¹ Український науково-дослідний інститут гірського лісівництва
ім. П. С. Пастернака, м. Івано-Франківськ

² Національний лісотехнічний університет України, м. Львів

СУЧАСНИЙ СТАН ЗАХИСНИХ ЛІСІВ УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ

Holubchak O.I., Hnatiuk O.R., Ivaniuk A.P., Hudyma V.D., Mahuran V.K.
**CURRENT STATE OF PROTECTIVE FORESTS OF THE
UKRAINIAN CARPATHIANS**

Проаналізовано екологічне значення та сучасний стан захисних лісів Українських Карпат в умовах зростаючого антропогенного навантаження. Охарактеризовано структуру, площу, категорії захисності та видовий склад захисних лісових ділянок. Обґрунтовано необхідність удосконалення системи лісокористування з урахуванням захисних, водоохоронних і стабілізуючих функцій гірських лісових екосистем.

Ключові слова: захисні ліси, Українські Карпати, лісокористування, протиерозійні ліси, особливо захисні лісові ділянки, водоохоронні функції, лісова екологія.

Ліси Українських Карпат потребують особливо виваженого підходу до їх використання та охорони, оскільки вони виступають екологічним каркасом гірських ландшафтів і водночас забезпечують потреби лісопереробної промисловості, будівельного сектору, інших галузей економіки та місцевого населення у деревній сировині. Гірські території є важливими осередками водних, енергетичних ресурсів і біологічного різноманіття, а також відіграють суттєву роль у підтриманні стабільності глобальної екосистеми як однієї з

найбільш збалансованих природних систем планети [4, 5]. Разом із тим інтенсифікація господарської діяльності та урбанізаційні процеси зумовлюють швидку трансформацію гірських екосистем, які характеризуються високою чутливістю до посилення ерозійних процесів, активізації зсувів, вітровалів і буреломів, скорочення площ природних оселищ та зниження рівня генетичного різноманіття [1, 8].

Унаслідок багаторічного проведення різних видів рубань загальна лісистість Українських Карпат зменшилася приблизно в 1,5 раза [7]. Якщо в минулому ліси займали до 95 % площі Карпатського регіону, то нині, за офіційними даними, лісистість у передгірських районах становить близько 20 %, тоді як у гірській частині – орієнтовно 50 %.

Захисні ліси Українських Карпат охоплюють площу 292,0 тис. га, що відповідає 27,6 % загальної площі гірських лісів регіону. У їх структурі виокремлюють п'ять підкатегорій, серед яких домінують протиерозійні ліси та насадження, розташовані вздовж берегів водотоків. Протиерозійні ліси, у свою чергу, класифікуються за одинадцятьма категоріями захисності, найбільш поширеними з яких є високогірні лісові ділянки, насадження на дуже крутих схилах, а також ліси, що зростають на малопотужних кам'янистих ґрунтах [10].

Окрім того, в межах усіх категорій лісів за визначених умов виділяють особливо захисні лісові ділянки, сумарна площа яких становить 174,6 тис. га [3]. Найбільшу частку серед ОЗЛД формують берегозахисні та високогірні лісові ділянки, а також насадження, приурочені до дуже стрімких гірських схилів і малопотужних кам'янистих ґрунтів.

Захисні ліси Українських Карпат переважно сформовані насадженнями ялини європейської, частка яких становить 61 %, а також бука лісового – 32 % і ялиці білої – 3 %, тоді як на інші деревні види припадає близько 4 % загальної площі. Структура особливо захисних лісових ділянок за переважаючими деревними видами має дещо інший характер: найбільшу площу займають букові насадження (48 %), далі розміщуються ялинники (41 %) та ялицеві ліси (7 %) [2].

Захисні ліси Карпат зазнали суттєвого антропогенного впливу, їх стан мало відрізняється від стану експлуатаційних лісів [6, 9, 11]. Насадження природного походження займають 60 % площі, частка лісових культур становить 35 %. Частка зрубів і незімкнутих культур у захисних лісах становить по 2 %, у експлуатаційних – по 3 % (рис. 1).

Рис. 1. Розподіл гірських лісів за категоріями земель

Стан захисних лісів у значній мірі залежить від панівного виду. Найменших змін зазнали букові ліси. Тут частка насаджень природного походження сягає більше 90 %. У ялинових насадженнях кількість лісових культур перевищує кількість насаджень природного походження. У насадженнях ялиці білої вагома частка зрубів і незімкнутих культур (рис. 2).

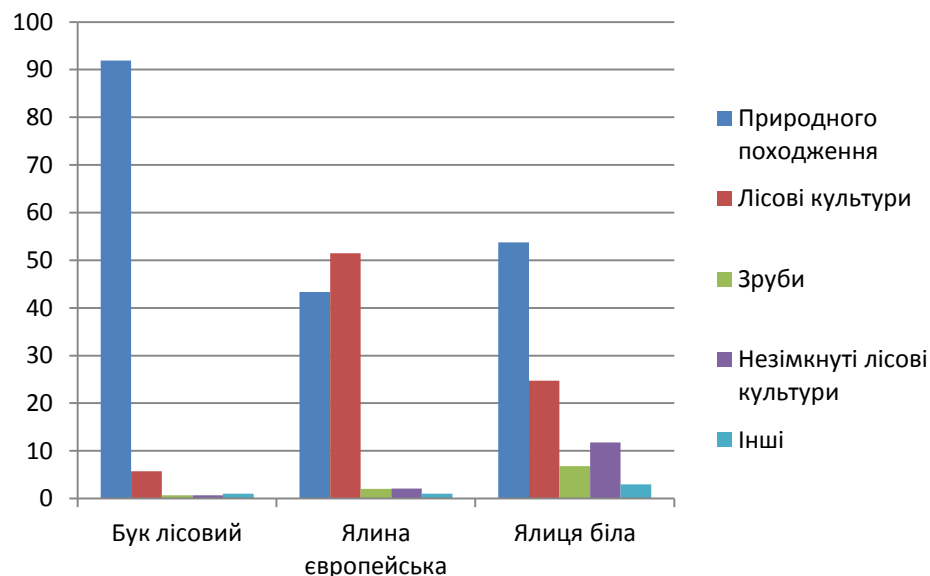

Рис. 2. Розподіл площі захисних лісів за панівними видами і категоріями земель

Видовий склад і якісні характеристики лісових насаджень Українських Карпат значною мірою визначаються експозицією та крутизною схилів, а також висотою над рівнем моря. У зв'язку з цим нераціональне ведення лісового господарства в гірських умовах спричиняє порушення ґрунотворних процесів, зміну гідрологічного та температурного режимів. Такі трансформації призводять до нестабільності комплексу чинників, що формують умови росту й розвитку лісових екосистем. Суцільні рубання деревостанів у гірській

місцевості зумовлюють погіршення фізичних властивостей ґрунтів, посилення поверхневого стоку та зменшення інфільтрації атмосферних опадів, що, у свою чергу, призводить до зниження потужності ґрунтового профілю та погіршення бонітету лісових насаджень.

Список використаних джерел

1. Гаврусевич А.М., Іванюк А.П., Калущкий І.Ф. Підвищення вітростійкості деревостанів у високогірному пасмі смерекових лісів Українських Карпат. Науковий вісник НЛТУ України. – Львів : НЛТУ України, 2007. – Вип. 17.7. – С. 52-55.
2. Голубчак О. І., Гнатюк О. Р., Іванюк А. П., Гудима В. Д. Видова структура захисних лісів Українських Карпат. Тези доповідей всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасний стан, проблеми, головні завдання та перспективи відтворення і захисту лісів в умовах зміни клімату» з нагоди 90-річчя від дня народження доктора біологічних наук, професора, академіка ЛАН України, член-кореспондента УААН Цилюрика А.В. (4 березня 2025 року). Київ: НУБіП України, 2025. С. 25-26.
3. Голубчак О., Гнатюк О., Гудима В., Іванюк А. Особливо захисні ділянки в лісах Українських Карпат. Матеріали МНТК «Збереження, відтворення та раціональне використання природних ресурсів об'єктів ПЗФ» (Кринос-Галич, 9 серпня 2024 р). – Галич, 2024. – С. 37–39.
4. Голубчак, О. І., Гнатюк, О. Р., Іванюк, А. П., & Гудима, В. Д. (2024). Типологічна структура захисних лісів Українських Карпат. *Лісотехнічна освіта і наука: виклики сьогодення та перспективи розвитку. Міжнародна науково-практична конференція. 23-25 жовтня 2024 року. м. Львів, Україна.* <https://doi.org/10.36930/conf150.1.25>
5. Голубчак О.І., Гнатюк О.Р., Іванюк А.П., Гудима В.Д. Функціональна структура захисних лісів Українських Карпат. Природоохоронні території України: сучасні виклики та перспективи розвитку : Матеріали МНТК «40-річчя створення Природного заповідника "Розточчя" (сmt Івано-Франкове, 2024 р.). 2024. – С. 43–46. <https://doi.org/10.32718/zaproz-conference.2024.08>
6. Іванюк, А. П., Голубчак, О. І., & Гнатюк, О. Р. (2024). Вплив господарських заходів на стан ялинових захисних лісів Українських Карпат. *Scientific Bulletin of UNFU*, 34(6), 41-48. <https://doi.org/10.36930/40340606>
7. Chaskovsky, O. H., Karabchuk, D. Y., Ivaniuk, A. P. (2019). Forest disturbance in the Ukrainian Carpathians from 1984 to 2016. *Scientific Bulletin of UNFU*, 29(2), 9-14. <https://doi.org/10.15421/40290201>
8. Hnatiuk, O., Ivaniuk, A., Mohytych, V., Vovk, A. (2024, October). Identification of Soil Erosion Risk Areas in the Carpathian Forests Using GIS Methods. In International Conference of Young Professionals «GeoTerrace-2024» (Vol. 2024, No. 1, pp. 1-5). European Association of Geoscientists & Engineers. <https://doi.org/10.3997/2214-4609.2024510039>
9. Holubchak, O., Hnatiuk, O., & Ivaniuk, A. (2025). Features of forest use in mountain protective forests of the Carpathian Region. *Forestry, Forest, Paper and Woodworking Industry*, 51, 124-134. <https://doi.org/10.36930/42255109>
10. Про затвердження Порядку поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних лісових ділянок: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.06.2007 р. № 733. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/733-2007-%D0%BF#Text>
11. Krynytsky, H., Korol, M., Lavny, V., Kovaleva, V., Kramarets, V., Krynytska, O., & Mahuran, V. (2023). Лісівничо-екологічні особливості поширення та підвищення біотичної стійкості соснових лісостанів в умовах Львівського регіону. *Наукові праці Лісівничої академії наук України*, (25), 87-97. <https://doi.org/10.15421/412306>